

משבר פוליטי סמוי

13 אוקטובר, 2004

תקופתה של הכנסת הנוכחית מתאפיינת בהעדר דיון על נושאי שיטת הבחירות והמימשל. בכך שונה כנסת זו מקודמותיה. בשנות ה-90 נושא שינוי שיטת המימשל הגיע לשיאו: לא רק בכנסת, אלא גם בעתונות ובהפגנות רחוב. "התרגיל המסריח" שהתרחש באביב 1990 - שורת אירועים בהם ניסתה מפלגת העבודה להרכיב ממשלה על ידי "רכישת" חברי כנסת ו"רכישה" נגדית על ידי הליכוד - הביא בעקבותיו יוזמות שונות לשינוי המצב החוקי וליצירת משטר שימנע רכישות כאלה ושיקטין את כושר המיקוח של חברי כנסת בודדים ושל סיעות מיעוט. "חוקה לישראל", בראשות פרופ' אוריאל רייכמן, החלה במסע ציבורי ופוליטי למען הנהגת שינויים מהותיים ובראשם - שינוי שיטת הבחירות לשיטה שקיים בה אלמנט אזורי ומעבר לבחירה ישירה של ראש ממשלה על ידי הציבור. הכוונה היתה לאמץ שיטה שבה יושם קץ לכוחה של הכנסת להחליף ראש ממשלה במהלך כהונת הכנסת. כך נולדו כמה יוזמות חקיקה משמעותיות ובראשן חוק יסוד ממשלה חדש, שהנהיג בחירה ישירה לראשות הממשלה וכן תיקונים בחוקים הנוגעים לכנסת ולממשלה שתכליתם למנוע "רכישה" של חברי כנסת.

בשיטת המימשל החדשה נבחרו 3 ראשי ממשלה: נתניהו, ברק ושרון - לפני שזו בוטלה והכנסת החזירה את השיטה הפרלמנטרית הקודמת - על פיה נבחר ראש הממשלה על ידי הכנסת וחייב לה אמונים. השיטה החדשה לא הולידה את התוצאה המקווה: פיצול פתקי ההצבעה איפשר לציבור בוחרים גדול להצביע עבור מפלגות קטנות ובינוניות כך שכוחן הפרלמנטרי עלה - עלייה שקיזזה את ירידת כושר המיקוח שלהם: יתר-על-כן, שני ראשי הממשלה הראשונים שנבחרו בשיטה החדשה - בנימין נתניהו ואהוד ברק - היו חסרי נסיון פוליטי ולא ידעו כיצד להשתמש ביתרונות שהעניקה להן השיטה החדשה; והגרוע מכל: כל שלושת הכנסות שבהן הונהגה השיטה החדשה לא החזיקו מעמד והתפזרו זמן רב טרם מועד פקיעתן. כך נראה היה לציבור רחב שהרפורמה המקיפה שבאה בעקבות "התרגיל המסריח" לא רק שלא שיפרה את המצב אלא אף הרעה אותו. אמת הדבר: ראש הממשלה, אריאל שרון, שנבחר בבחירות מיוחדות - שהשאירו את הכנסת על כנה - הוכיח, בניגוד לקודמיו - כי גם כאשר למפלגתו, הליכוד, רק 19 מנדטים בכנסת, ניתן להקים ממשלה מתפקדת. אך כבר לפני התחלת כהונתו, נחתם הסכם קואליציוני לביטול הבחירה הישירה - הסכם שנדרש על ידי מפלגת העבודה. לכל אלה נוסף גורם אחד מכריע: בבחירות שהתקיימו בסוף 2001 לכנסת ה-16 יצא הליכוד והימין מחוזקים במידה כזו שהחשש מפני כוחן של מפלגות שהן לשון מאזניים בכלל, ובפני המפלגות החרדיות בפרט, פג וכמעט נעלם. הממשלה החדשה קמה בקואליציה של 3 מפלגות ולראשונה מאז 1977 היה ניתן להקים ממשלה ללא השתתפות החרדים. מבחינה מסויימת חזרה המפה הפוליטית לתמונת המצב שהיתה קיימת לפני 1977, בשמונה הכנסות הראשונות שקמו מאז 1949: מפלגה מרכזית אחת שזקוקה למפלגות לוויין כדי להקים ממשלה - ואשר לה עצמה אין תחליף. ההבדל היה אחד: הליכוד ירש את מקומה של מפא"י-עבודה-מערך. כך דעך הדיון הציבורי והפוליטי בעניין השיטה הראויה לישראל ומה שהיה נושא לסערה רבתי נסוג אל תוך דממה תקשורתית.

אך האמת היא כי הנושא לא מת. ראשית, אין שום ערובה לכך שלא תחזור הקונסטלציה שהיתה קיימת לפני הכנסת ה-16 - דהיינו, של איזון בין שני גושים גדולים-יחסית, כאשר ההכרעה מי יהיה ראש הממשלה עוברת ל"לשונות המאזניים" הזכורות לרע. הסיבה השנייה, עלתה כבר על פני השטח בימינו עם העלאת יוזמתו של ראש הממשלה, אריאל שרון, בדבר תכנית ההתנתקות מרצועת עזה: תכנית זו חשפה את הפרדוקס של הדמוקרטיה המפלגתית ואת קשייה של הדמוקרטיה הישראלית להביא לידי ביטוי את דעת הרוב.

הפרדוקס של הדמוקרטיה המפלגתית הוא זה: ככל שהמפלגה הישראלית נעשתה דמוקרטית יותר, ככל שחברי הכנסת נבחרים יותר ויותר בבחירות דמוקרטיות מקדימות (פריימריס), כך הלכו הגופים הנבחרים של המפלגות והקצינו עמדתם. הסיבה לכך היא פשוטה: פעילים מפלגתיים הם תמיד יותר אידיאולוגיים ודוקטריניים מאשר ציבור הבוחרים; אילולא היו כך, לא היו מתגייסים לפעילות מפלגתית שהיא עיסוק מתיש וכפוי טובה. כך הדבר בשמאל, כך הדבר בימין. מועצת מרצ היתה תמיד קיצונית יותר בעמדתה מציבור המצביעים עבור המפלגה: חלק גדול מהמצביעים אף תמך בהצטרפותה של מרצ לממשלת אחדות לאומית בראשות שרון; לעמדה זו לא היה לה שום תומך במועצת מרצ. הוא הדין בליכוד. לתוכנית ההינתקות של ראש הממשלה, אריאל שרון, היה מלכתחילה רוב מכריע גם בציבור הישראלי וגם בקרב מצביעי הליכוד - כפי שהדבר עלה ממשאלי דעת הקהל. אך כאשר ביוני ובאוגוסט 2004 פנה ראש הממשלה לציבור חברי הליכוד בעניין תכניתו - ולאחר מכן פנה למרכז הליכוד על מנת לצרף לצורך זה את מפלגת העבודה לממשלתו - נחל מפלה צורבת. ציבור הפעילים הוא יותר דוקטרינארי, כמצופה, מעמדת הציבור שהצביע עבור מפלגתם. אם אחד מתפקידיה של מערכת פוליטית הוא לתת ביטוי לעמדת הרוב ולא לעמדות שוליים קיצוניים הרי, בישראל, השילוב של משטר פרלמנטרי יחסי ביחד עם דמוקרטיה השתתפותית הוליד יתרון הרסני לשוליים. כבר נוצר בישראל מצב מיוחד במינו: בעניינים רבים - ענייני דת ומדינה, כמו גם בעניינים מדיניים המכריעים את גורלה של המדינה - לא נתנה המערכת הפוליטית במשך שנים רבות ביטוי למאוויו של רוב מוחשי בציבור הישראלי. ההשקפה המודרנית לגבי מהותה של הדמוקרטיה גורסת, בצדק, לא רק שלטון של רוב מיניסטי אלא מתן זכויות מוקנות גם לפרט, גם למיעוט. אך בישראל קיימת בעיה חריפה יותר: מרוב כוח למיעוט, נשאר הרוב חסר אונים. ועובדה זו התבררה ביתר שאת עת התנגש ראש הממשלה, אריאל שרון, עם הרוב במפלגתו, כשהוא מגובה על ידי רוב הבוחרים. בעת כתיבת דברים אלה, אין אנו יודעים כיצד תוכרע שאלת ההתנתקות בעזה, אך בעיית חוסר האונים של הרוב תישאר עמנו גם לאחר שתיפתר השאלה הספציפית. עובדה היא כי לפי כל האינדיקטורים יש רוב לציבור חילוני הרוצה בשחרור מנורמות של כפייה דתית והמוכן לפשרה מרחיקת לכת כתנאי להסדר ישראלי-פלסטיני ולרוב זה אין ביטוי פוליטי מעשי. ואולי ההמחשה הדרמטית ביותר לאפליית הרוב לרע היא עניין החינוך הממלכתי הציבורי - מערכת החינוך הרשמית של המדינה היא החינוך הממלכתי הכללי. במערכת זו מתחנך עדיין רוב ציבור התלמידים ובקרב בוגריו תמצא את חיילי צה"ל ומפקדיו, אנשי משק ותעשייה, אמנים ויוצרים, שהם השלד העיקרי של החברה הישראלית. אך מערכת חינוך זו הופלתה במשך שנים רבות מבחינה תקציבית לעומת מערכות החינוך החרדיות הלא ממלכתיות שבוגרין ברובם אינו משרת שירות בטחון ואינו

משתתף דיו בפעילות המשקית והכלכלית. אפליה כזו, בעיקר כאשר היא נמשכת זמן רב, תיתכן רק במקום בו השיטה הפוליטית מאפשרת זאת.

יטען הטוען: מתן כוח כזה ללשונות מאזניים קיים גם במדינות דמוקרטיות אחרות המבוססות על השיטה היחסית אשר מצריכה לא פעם קואליציה של מפלגת רוב יחסי עם סיעות פרלמנטריות קטנות. מדינות אירופה, שכמעט כולם מושגות על העקרון היחסי, ידעו לא פעם חילופי שלטון עקב שינוי עמדה של מפלגה קטנה שעברה מצד אחד של הפרלמנט לצד השני. אך יש הבדל בסיסי בין ישראל לבין המשטרים היחסיים המערב-אירופיים, וזאת לא רק מבחינת הנושאים הקיומיים עמם מתמודדת ישראל, אלא מבחינה אחת נוספת: בישראל, לפחות מ-1977 ועד ל-2001, מהכנסת התשיעית ועד לכנסת ה-15, לשון המאזניים היתה מורכבת משתי מפלגות חרדיות, 'הדות התורה' ו'ש"ס'. למען האמת, צריך לומר כי היתה זו מראית עין של נכונות להשתתף בממשלת ימין או שמאל, שכן הנסיון הוכיח כי ברגע של הכרעה העדיפו רבני שתי המפלגות את הליכוד על פני העבודה וזו גם הסיבה לכשלונו של שמעון פרס להדיח את יצחק שמיר ב-1990, אך ראשי מפלגת העבודה האמינו, וחלקם עדיין מאמין, כי ניתן יהיה בעתיד ליצור קואליציה מחודשת עם המפד"ל ועם הסיעות החרדיות ולהגיע בדרך זו לשלטון - אחרת קשה להבין את יוזמתה של צמרת העבודה לביטול הבחירה הישירה. כך או כך, מאז 1977 ועד לכנסת הנוכחית נוצרה סיטואציה פוליטית לפיה אין רוב אפקטיבי בכנסת בלי שותפות החרדים. המפלגות החרדיות אינן סתם סיעות מיעוט בעלות כוח של לשון מאזניים. הן יוצאות דופן במערכת הפוליטית הן במבנה שלהן, הן בפרוגרמה שלהן: המבנה שלהן הוא על טהרת הייצוג הגברי ובנוי לא על עקרונות של דמוקרטיה מפלגתית אלא על כפיפות לרבנים ומורי הלכה; אין הם שותפים ליצור היהודי הישראלי הרחב - כולל הדתי-לאומי - בנושאים מרכזיים כמו השירות בצה"ל, שוויון האשה, היחס לימי הזכרון הלאומיים, להמנון ולסמליו האחרים. עניין אחד הוא כאשר מפלגת מיעוט אירופית - כמעט תמיד מפלגת מרכז - מעבירה את תמיכתה מימין לשמאל או משמאל לימין, כפי שאירע הדבר בגרמניה עם המפלגה הדמוקרטית החופשית - לבין ישראל שבה ההכרעה לגבי עניינים קריטיים ניתן למפלגת מיעוט שבעניינים מהותיים נמצאת מחוץ לקונסנזוס הלאומי. התקופה שבין 1977 ל-2001 הראתה עד כמה מצב זה הרסני גם לגבי יכולת התפקוד של הממשלה, גם לגבי אמון הציבור במערכת הפוליטית.

יתר-על-כן, כל מי שמכיר את המשטרים של דמוקרטיות פרלמנטריות, ידע כי בישראל קיים פרדוקס שלטוני: מחד קיימת רשות מבצעת עתירת סמכויות רבות, לרבות סמכויות חירום, ולשרים יש כוח רב להשפיע בהחלטות אישיות גרידא על הנורמות המחייבות את האזרח הישראלי; מאידך קיים חוסר איזון, שאינו מקובל בדמוקרטיות פרלמנטריות אחרות בין הרשות המבצעת, לרשות הפרלמנטרית והמשפטית. דמוקרטיה פרלמנטרית דורשת שהממשלה תהיה תלויה באמון הפרלמנט אך גם נותנת בידי הממשלה כוח להשפיע על הפרלמנט ולמנוע חקיקה שאינה נראית לה. בישראל, בעיקר בשנים האחרונות, מתקשה הממשלה למלא תפקיד זה, להעביר את חוק התקציב, לשלוט בחברי כנסת מרדניים ולהשליט משמעת סיעתית וקואליציונית. שרים בממשלות שונות, לרבות כותב שורות אלה, יכולים להעיד על מצוקה שלטונית זו ועל העיוות הנגרם לכל נסיון להנהיג רפורמה בשל התלות לא בכנסת - תלות רצויה - אלא בכל אחד ממרכיבי הקואליציה, ולעיתים גם בחברי כנסת בודדים.

במילים אחרות: למרות התפנית בכנסת הנוכחית, למרות הרוב היחסי המסיבי של הליכוד, פגמי השיטה הפוליטית הישראלית ברורים לכל ועלולים לחזור ולתקוף את הגוף הפוליטי. אמת הדבר. מספר הממשלות שקמו בישראל מיום הקמתה הוא קטן יחסית והדבר מעיד על יציבות יחסית, ממש כשם שחילופי השלטון מעידים על קיומה של דמוקרטיה אמיתית. אך שתי בעיות מהותיות מעיקות על דמוקרטיה זו: ניטרול הכוח של רוב הציבור וחוסר יכולתה של הממשלה להנהיג רפורמות מקיפות המצריכות שינוי עדיפות יסודי. יתר-על-כן, אם יאבד הליכוד מכוחו בעתיד, עלול לחזור לקדמותו המצב הטראומטי של תלות בלשונות מאזניים תובעניות, לרבות תלות בלשונות מאזניים שאינן שותפות לקונסנזוס הלאומי. משום כך, הדיון ברפורמות שלטוניות לא תם והצורך בו לא פג.

אך עד שאנו מגיעים לדיון ברפורמות אלה, מן הראוי שנסלק מן הדרך טעון אחד לפיו גורלה של חברה נקבע אך ורק לפי מהותה וערכיה ולא לפי צורת התארגנותה המשטרית. טעון זה נכון, כמובן, באורח בסיסי, אך כאשר אנו עוסקים במשטרים דמוקרטיים, מוכח בעליל שדפוסי המשטר, שיטת הבחירות והמימשל, משפיעים ביותר על יכולתה של החברה לתפקד כראוי. האם זה מקרה שבמדינות אנגלו-סקסיות בעלות משטר בחירות רובני, לא נכנסו תנועות פשיסטיות לפרלמנט? הרי היתה תנועה פשיסטית כזו בבריטניה של שנות השלושים אך אוסוולד מוזלי, ראש התנועה, לא יכול היה להיכנס לפרלמנט משום שלא יכול היה למצוא רוב במחוז בחירה אחד. לעומת זאת במשטר בחירות יחסי כמו ברפובליקה של ויימר, יכלו הנאצים להיות מיוצגים ברייכסטאג ובעזרת ייצוג זה - שבתחילת דרכם היה קטן - להגביר כוחם והשפעתם עד כדי קבלת רוב יחסי אשר בקואליציה עם מפלגות לווין ימניות הביא לשלטון החירום שהרס את הדמוקרטיה של רפובליקת ויימר. בשיטת בחירות רובניות יש להניח שלא היה מתרחש תהליך מסוג זה, גם אם הלך הרוח בחברה הגרמנית היה זהה לאותו הלך רוח שהוליד את האסון הנאצי.

אך למה לנו להרחיק לכת? בימינו אלה נמנע ייצוגה של החזית הלאומית, בראשותו של ז'אן מרי לה פן, באסיפה הלאומית הצרפתית - וזאת תודות לשיטת בחירות לא יחסית. אילו היתה נהוגה בצרפת שיטת הבחירות היחסית הטהורה כפי שזו נהוגה בישראל, היה לה פן עומד בראש מפלגה בינונית בגדולה, אך רבת השפעה, בבית המחוקקים הצרפתי. מותר להניח כי בנסיבות אלה צרפת היתה מדינה שונה מזו הנוכחית והחזית הלאומית היתה פועלת באסיפה הלאומית ברוח מצעה הגזעני, והיתה מגיעה עקב כך, לתקשורת בעוצמה גדולה יותר. צרפת היא גם דוגמה לתפנית הכלכלית והטכנולוגית שחוללה הרפובליקה החמישית, שהמירה משטר פרלמנטרי טהור בשיטה נשיאותית מיוחדת במינה. אכן, ישראל מזכירה בהרבה הקשרים את חסרונותיה של הרפובליקה הרביעית, שהיתה דמוקרטית למהדרין אך שכשלה בביצוע משימות של רפורמה משקית וטכנולוגית בשל חוסר איזון בין הרשות המבצעת לרשות המחוקקת. עובדה היא שהנסיון של הרפובליקה החמישית הוא כה טוב עד שגם המפלגה הסוציאליסטית, שראתה במשטר הנשיאותי רב-הסמכויות צעד לא לגיטימי, פוטש פרמננטי כדבריה, השאירה אותו על כנו ואפילו לא יזמה את קיצור כהונתו בת 7 השנים של הנשיא. די בדברים אלה כדי להמחיש את הנחת היסוד של מאמר זה, דהיינו שיש קשר בין הצורה בה אנו בוחרים כנסת וממשלה לעתידה של החברה הישראלית. הויכוח בישראל בעניין זה - גם בעניין שיטת הבחירות וגם בעניין

שיטת המימשל - נמוג למעשה מהסיבות שהוזכרו לעיל. אך ראוי לחזור ולזכור מדוע עברה הכנסת מנסיון לשנות את שיטת הבחירות לשינוי המימשל באמצעות הבחירה הישירה : שינוי שיטת הבחירות לשיטה שאינה יחסית טהורה נוסה ללא הצלחה בכנסות שונות ונכשל, והסיכוי להעברתו בפרלמנט שבו חברי כנסת לא מעטים ייפגעו משינוי זה, קטן ביותר. יתר-על-כן, רבים סוברים כי בחברה שסועה, כמו ישראל, יש לתת לעקרון הייצוגיות המלאה לכל מגזרי החברה - יהודים וערבים, חילוניים, דתיים וחרדים - עדיפות עם פני שיקולים אחרים. בשל סיבות אלה ביכר הרוב בכנסת ה-12 להעדיף מעבר לשיטה חצי נשיאותית של בחירה ישירה מאשר לנסות לשנות שיטת הבחירות פעם נוספת.

אנו רגילים לחלק את השיטות הפוליטיות השונות לשיטות פרלמנטריות ונשיאותיות, אך האמת היא שהחלוקה האמיתית היא בין שיטות רובניות (פרלמנטרית ונשיאותית) לבין שיטה יחסית. ההבדל הוא לא טכני אלא מהותי. יש הבדל תהומי בין השגת רוב - במחוז בחירה או במדינה כולה - למפלגה מסוימת או למועמד מסוים לבין קבלת ייצוג יחסי. בשיטה הרובנית, מפלגה, כדי להיות מיוצגת בפרלמנט או לזכות בבחירות לנשיאות, חייבת להשיג רוב (מוחלט או יחסי, אין זה משנה לצרכינו) היא חייבת לשכנע את הקולות הלא-מגויסים להצביע למענה. היא חייבת לחרוג מתחום ה"מחנה שלה" ולדבר לציבור שבדרך הטבע אינו בעל עמדות קיצוניות ואידיאולוגיות. לעומת זאת, בשיטה היחסית, די בגיוס המחנה של המפלגה וחסידיו האדוקים כדי לקבל ייצוג כלשהו - כמובן, בתנאי שהיא עוברת את אחוז החסימה : בשיטה היחסית קל לאין שעור לגורמים שוליים וקיצוניים להיכנס לבית הנבחרים, מאשר בשיטה הרובנית. השיטה הרובנית מעודדת, על כן, מדיניות של קונסנזוס רחב, מניעת החרפה, ופנייה לחוגים רחבים בציבור. נכון : יש לה גם מחיר והוא מניעת ייצוג מזרמים חשופים היכולים להעשיר ולהפרות את המערכת הפוליטית. אך אין להתעלם מכך ששתי הדמוקרטיה הוותיקה והיציבה בעולם - בריטניה וארה"ב - אימצו לעצמן שיטה רובנית נוקשה ולמרות הפגיעה בייצוגיות סיפורן הוא סיפור של הצלחה יוצאת דופן. יתר-על-כן, בארה"ב, שהחברה שלה היתה בעבר לא פחות שסועה מזו הישראלית, הפגיעה בייצוגיות לא פגעה ביכולתה לעצב חברה חזקה ומפותחת גם בנסיבות קשות של הגירה המונית והבדלים סוציו-אקונומיים גדולים. נכון : יש גם דמוקרטיות יציבות ומצליחות בשיטה פרלמנטרית יחסית. כמו כן, אין להתעלם מהעובדה שרוב רובן של הדמוקרטיות החדשות והמתחדשות שקמו לאחר מלחמת העולם השנייה ולאחר התפוררות ברית המועצות, לרבות הרפובליקה הגרמנית - אימצו את השיטה היחסית (עם אחוז חסימה גבוה).

אכן, אין כלל עקרוני ברור המעדיף שיטה אחת על פני משנה. שיטת בחירות ומימשל אינה של "מידה אחת מתאימה לכל" אלא חליפה מוחלטת תפורה לפי מידת מי שצריך ללבשה.

ניתוח בעייתיות של החברה הישראלית מצביע על כמה דרכים ועל כמה אילוצים : הצרכים הם איזון מחודש בין זכויות רוב לכוח של המיעוט; איזון בין חובתה של הממשלה למשול ולקבוע סדרי עדיפויות לאומיים לבין כוחן של מפלגות המיוצגות בפרלמנט; והעיקר - קביעת שיטה שתמנע קיטוב והקצנה ותעודד התמחנות ופנייה למרכז הזירה הפוליטית. כל הצרכים האלה מחייבים מעבר מיחסיות טהורה לרובניות - לפחות לרובניות חלקית, לא משום שהרובניות טובה יותר באורח אינהרנטי אלא משום שהיא מתאימה יותר לישראל בעת זו. מה הם האילוצים ? אלה מתחלקים לשניים : אילוצים מעשיים הנובעים מיחסי הכוחות בכנסת ואילוצים פוליטיים הנובעים ממהותה של החברה הישראלית. באילוצים הראשונים אין מאמר זה עוסק שכן בשעה זו הם מונעים כל תזוזה וכל רפורמה (למעט העלאתו של אחוז חסימה - עניין חיובי אך שולי בחשיבותו שכן אין הוא עונה על הצרכים האמורים לעיל). אך מה על האילוצים הפוליטיים המהותיים ? אלה מקשים על כל שינוי ביחסיות הטהורה בכנסת וזאת לא רק בשל העובדה שהחברה הישראלית חונכה והתרגלה לשיטה זו, אלא גם בשל העובדה שכל שיטה שתפגע בייצוגם של מיעוטים - ערבים, דתיים וחרדים - יכולה לפגוע עוד יותר בשיווי המשקל בחברה הישראלית ולהגדיל עוד יותר את תחושות הקיפוח וההתמרמרות. את הבחירות לכנסת צריך לשנות לא על ידי פגיעה ביחסיות אלא על ידי אימוץ השיטה הגרמנית על פיה מחצית המועמדים נבחרים בבחירה ישירה במחוזות, מבלי לפגוע ביחסיות הייצוג של המפלגות בפרלמנט.

משום כך, הפתרון הנכון עקרונית הוא להשאיר את היחסיות הנהוגה מקדמת דנא בבחירות לפרלמנט, להלביש עליה את הייצוג האזורי הישיר בנוסח הגרמני להעלות את אחוז החסימה באורח משמעותי ולמהול אותה ברובנות של שיטה נשיאותית. זהו פתרון של פשרה שכן ראוי לציין כי בשלושת הדגמים הרובניים המרכזיים - בריטניה, צרפת וארצות הברית - הפתרון הוא מרחיק לכת והרובניות שולטת בכיפה. בצרפת ובארה"ב הרובניות היא כפולה גם בבחירות לפרלמנט וגם בבחירות לנשיאות - בחירות לנשיא, כמו לכל תפקיד של אדם אחד הן בהכרח רובניות. באנגליה, הרובניות מגיעה לשיאה משום שראש ממשלה יכול להיבחר גם אם זכה בקולות מיעוט ושליטתו בפרלמנט היא עתירת עוצמה.

הרפורמה המוצעת כאן היא כפולה : נשיא נבחר במישרין בצד כנסת הבוחרת את מחצית הנציגים בבחירה ישירה (בלי לפגוע ביחסיות הכללית). יאמרו המתנגדים : "הרי כבר נתנסינו בשיטה כגון זו וראו מה זו עוללה לנו". אך הבחירה הישירה היתה רק חצי רפורמה : ראשית, היא לא לוותה בחיזוק מעמדה של הכנסת באמצעות נציגים ישירים מהמחוזות : שנית כוחו של ראש הממשלה הנבחר ישירות נמהל על ידי שורה של תיקונים להצעות החוק המקוריות, שבלעדיהן אי אפשר היה להעביר את הצעות החוק ושעימן הופר האיזון שבין ראש הממשלה לכנסת.

בחירת נשיא בצד פרלמנט - נשיא שניתן להדיחו רק ברוב מיוחס - תבטיח את האינטרסים של החברה הישראלית כפי שניסנו להגדירם לעיל ועם זאת תשמור על הייצוגיות המלאה בכנסת עצמה. ימים יגידו אם תגיע אי פעם השעה שבה ניתן לבצע רפורמה זו.